

Met een

andere bril

Woonwijken uit de jaren 70 en 80

Wie woont er in een wijk die in de jaren zeventig of tachtig aangelegd is? O, dat zijn aardig wat vingers. En, wat vinden jullie daarvan? Iemand die zelf dag en nacht in zo'n auto-luwe en groene buurt vertoeft, heeft vaak een andere mening dan een ingevlogen architectuursdeskundige. Nieuw onderzoek legt de verschillen bloot. RIENJE VEENHOF & LIDWINE SPOORMANS

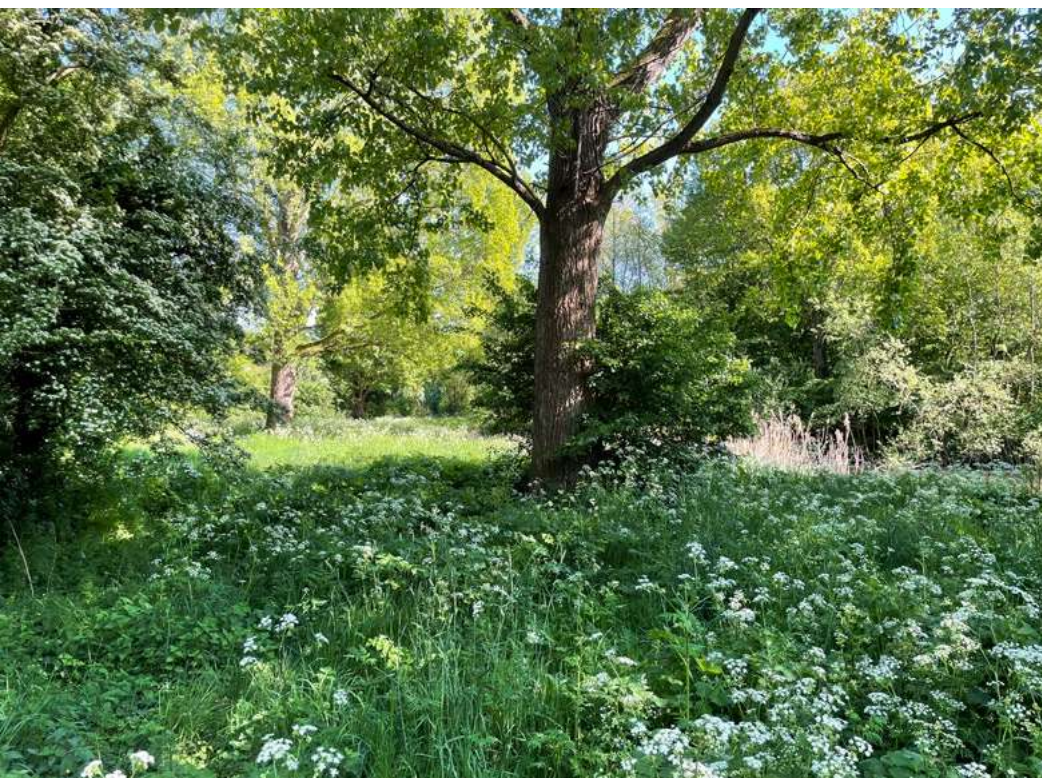
Ongeveer een derde van de Nederlandse huizen staat in woonwijken die tussen 1965 en 1990 gebouwd zijn. Aan veel daarvan moet ondertussen wel iets gebeuren. Hun energieprestatie moet verbeterd worden, er is groot onderhoud nodig en sommige soorten woningen passen niet altijd bij de huidige huishoudens. Hoe kunnen we de cultuurhistorische waarde van deze wijken goed begrijpen, zodat die gedurende de renovaties behouden kan blijven? Bij het bepalen van zo'n waarde klinkt steeds vaker de oproep om er niet alleen experts, maar ook de bewoners bij te betrekken. Dit komt terug in recente ontwikkelingen op nationaal en internationaal niveau, zoals in de *Omgevingswet* en het Verdrag van Faro. Juist bij het aanpassen van woonwijken is het belangrijk om de bewoners erbij te halen. Zij zijn per slot van rekening de primaire gebruikers ervan. De Technische Universiteit Delft deed in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed onderzoek naar het vaststellen van de cultuurhistorische waarde van woonwijken uit de periode 1965-1990. Vijf laagbouwbuurten zijn er bestudeerd: de Bouwmeesterbuurt en de Schoolwerf in Almere, Rijsweerd in Utrecht, de Diagoonwoningen in

De Schoolwerf uit de jaren zeventig in Almere is een van de buurten die nu onderzocht zijn. Wat vindt een cultuurhistoricus van de wijk? En een bezoeker? En een bewoner?

FOTO: S. TECHNISCHE UNIVERSITEIT DELFT

De Utrechtse woonbuurt Rijsweerd is in de jaren zeventig gebouwd

Rond de Diagoonwoningen uit de jaren zeventig in Delft is het behoorlijk groen

Delft en de Koepeltjesbuurt in Zoetermeer. Digitaal beantwoordden bewoners, bezoekers en experts vragen, terwijl ze een uitgestippelde wandeling door de buurt maakten. De vragen gingen over de zaken die de deelnemers daar waarden, of juist niet. Deze zaken kunnen tastbaar zijn, zoals metselwerk of een dak, maar ook ontastbaar, zoals een herinnering.

De menselijke maat

Laagbouwwijken uit de jaren zeventig en tachtig onderscheiden zich van andere woonwijken door

een sterke focus op de menselijke maat en het gebruik van de buitenruimte. Kenmerkend zijn woonerven, autoluwe straten en semipublieke ruimtes, die een geleidelijke overgang tussen de openbare straat en de privéwoning vormen. Ook bomen en struiken spelen er een belangrijke rol. Parken, plantsoenen en groene routes zijn vaak integraal onderdeel van de wijk. Tegelijkertijd worden woonwijken uit deze periode gekarakteriseerd door een grote diversiteit. Deze ontstond vaak als tegenreactie op het eenvormige modernisme van de voorafgaande decennia. Vooral in de jaren zeventig

leidde dit tot een grote variatie aan woningtypes, straatprofielen, pleinen en bouwblokken, waardoor elke buurt een eigen karakter kreeg.

De perspectieven van deskundigen vergelijken met die van niet-deskundigen vormt een opvallend gat in het bestuderen van architectuur. Het onderzoek is tot nu toe alleen in buurten uit de jaren zeventig en tachtig van de afgelopen eeuw uitgevoerd. Hierdoor is het lastig de resultaten te spiegelen aan woonwijken uit andere bouwperiodes. Het is dus mogelijk dat de gevonden patronen toepasbaar zijn buiten de context van de jaren zeventig en tachtig.

Identiteit en leefbaarheid

Uit het onderzoek blijkt dat de bewoners en de deskundigen vaak redelijk gelijkgestemd zijn in hun beoordeling van de buurt als geheel. Over de sfeer, identiteit en leefbaarheid zijn beide groepen overwegend positief. Opvallend is dat de bezoekers, mensen die ergens anders in de gemeente wonen of hier alleen op bezoek zijn, een stuk kritischer zijn. Overeenstemming tussen alle groepen is er ook. De veroudering van de buurten ziet bijna niemand als gunstig. Grotere verschillen ontstaan wanneer de deelnemers hun aandacht op specifieke plekken richten.

Woonwijken uit deze periode worden gekarakteriseerd door grote diversiteit

Over het openbare gebied en de ruimte rondom de woningen, zoals entrees, steegjes, drempels en parkeerplekken, zijn de experts en de bezoekers vaker negatief dan de bewoners. Zeker is dat de bewoners het dagelijkse gebruik van deze functionele zaken beter kennen dan de anderen. Het oordeel over de woningen zelf is lastig te vergelijken, omdat de bezoekers en de deskundigen ze niet van binnen kennen. Toch blijken de experts opvallend positief over het wooncomfort, soms zelfs meer dan de bewoners, zoals in de Bouwmeesterbuurt in Almere. Ten slotte valt het op dat de deskundigen flink enthousiaster zijn over het bouw materiaal en bepaalde details van de huizen dan de bewoners en de bezoekers.

Technisch jargon

Ook in de manier van beantwoorden van de vragen zijn er verschillen. De experts gebruiken vaker technisch jargon en verwijzen naar duidelijk waarneembare functies en specifieke onderdelen en locaties. Daarbij ligt de nadruk dus op tastbare zaken. Bovendien verwijzen ze regelmatig naar het gedachtegoed van de architect en het feit dat de buurt een typisch voorbeeld is voor de bouwperiode. Hierin kun je een traditionele benadering herkennen, waarbij er minder aandacht is voor de »

» buurt als hedendaags leefgebied. De bewoners daarentegen antwoorden gevarieerder en persoonlijker, met verhalen over hun familiegeschiedenis, herinneringen en gevoelens van identiteit en eigenaarschap. Dit geeft een breder en rijker perspectief op de wijk, waarin naast het verleden ook het heden en toekomstverwachtingen zijn meegenomen.

De gebruikers kunnen kenmerken aanwijzen die anderen niet direct zien

Zoals uit eerder onderzoek ook is gebleken zijn de groepen het niet oneens over welke zaken in de buurten van belang zijn, maar benaderen ze deze op verschillende manieren. Voorts benoemen de bewoners en de bezoekers regelmatig de invloed van de seizoenen op de openbare ruimte. Ze waarderen bijvoorbeeld de bomen en struiken, omdat je daaraan de 'seizoenen voorbij kan zien gaan', van mistroostig kaal naar gezellige bloemen. Ook hebben de seizoenen effect op het wooncomfort, zoals genieten van de tuin in de zomer en overlast van hitte of juist kou binnenshuis.

Dag en nacht

Daarnaast benadrukken de bewoners en de bezoekers regelmatig het verschil tussen dag en nacht. Bijvoorbeeld wanneer ze aangeven dat het 's nachts erg donker is op straat door een gebrek aan verlichting. Dat blijft voor deskundigen vaak grotendeels onzichtbaar, omdat die zelden 's nachts in de wijk zullen komen. Bovendien kijken de bewoners en de

Studenten aan de slag in de Koepeltjesbuurt in Zoetermeer uit de jaren zeventig

bezoekers naar meerjarige veranderingen. Dit gaat onder meer over wijzigingen in de sociale samenstelling van de buurt en het onderhoud van de huizen en de openbare ruimte.

Dit bredere tijdsbeeld biedt een rijkere context aan de huidige situatie dan zichtbaar is voor de experts. Wanneer er bijvoorbeeld parkeerproblemen zijn, zoals in Rijsweerd in Utrecht, zal dit de deskundigen wellicht opvallen. Maar als de overlast in de afgelopen jaren al sterk is teruggedrongen kijken de bewoners hier anders naar. Ook leggen zij verbinding met het verleden door hun waardering te uiten voor dat wat er niet meer is. Denk hierbij aan faciliteiten die weggehaald zijn en gebouwen die afgebroken zijn of groepen bewoners voor wie anderen in de plaats zijn gekomen.

Comfort

Een verschil tussen de bewoners aan de ene kant en de experts en de bezoekers aan de andere kant ligt in hun benadering van kwaliteiten. De bewoners belichten de buurt en hun huis vooral vanuit het gebruik en het comfort. Zij signaleren kwaliteiten of juist problemen die voortkomen uit eigen ervaring. Mooi uitzicht vanuit de studeerkamer, een handige berging, een fijn wandelpad langs het water, maar ook een slecht binnenklimaat of een onpraktische

indeling. De deskundigen en de bezoekers daarentegen richten zich vaker op het uiterlijk van de buurt. Zij benoemen bijvoorbeeld de gevelbekleding, andere bouwmaterialen en de plantsoenen.

De gebruikers van de omgeving kunnen kenmerken of verbeterpunten aanwijzen die anderen niet direct zien. Zeker bij de aankomende veranderingen biedt dit inzichten voor behoud en verbetering. Het onderzoek toont dan ook aan dat de cultuurhistorische waardering van woonwijken uit de jaren zeventig en tachtig breed, veelzijdig en contextafhankelijk is. De waardering wordt sterk beïnvloed door het perspectief van de beoordelaar. Samen zorgen de perspectieven van de deskundigen, de bezoekers en de bewoners voor een rijker en completer beeld. Door bewoners als lokale experts te zien kun je de traditionele benadering met de alledaagse ervaring verbinden. En dat is juist in deze woonwijken, die volop in gebruik en ontwikkeling zijn, een meerwaarde. ✕

Rienje Veenhof en Lidwine Spoormans, onderzoekers aan de Technische Universiteit Delft, verrichtten dit onderzoek, r.h.veenhof@tudelft.nl & l.g.k.spoormans@tudelft.nl. Nadere informatie via de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: specialist stedenbouw en cultuurlandschap Marcel IJsselstijn, m.ijsselstijn@cultureelerfgoed.nl. Zie ook www.wijkwijzer.com.

De ruim opgezette Bouwmeesterbuurt in Almere is eind jaren tachtig gebouwd